

—klad

María Elísabet
Bragadóttir

preložila
Zuzana Stankovitsová

Izba v inom svete

María Elísabet Bragadóttir

(1993) islandská autorka, ktorá má titul z filozofie a bakalársky titul v odbore domáca ekonomika. Pôsobila ako publicistka v rozhlase aj v islandskom denníku Fréttablaðið.

Debutovala zbierkou poviedok *Herbergi í öðrum heimi* (Izba v inom svete), ktorá vyšla vo vydavateľstve Una Útgáfuð na jeseň 2020. Kniha si vyslúžila uznanie kritikov aj čitateľov a urobila z autorky spisovateľskú hviezdu Islandu. Svojským fantastickým spôsobom v nich spochybňuje realitu, mení vedomie postáv a medzi slovami sa dotýka neuchopiteľných miest nášho vnútra. Témami sú túžba po blízkosti, priateľstvo i hľadanie miesta vo svete.

Knihu označil popredný islandský denník Morgunblaðið za „Objav roka“ a islandskí kníhkupci ju zvolili za jedno z troch najlepších beletristických diel.

María moderovala diskusie na Medzinárodnom literárnom festivale v Reykjavíku a Icelandic Noir. V roku 2022 sa zúčastnila ako hosť na Mesiaci autorského čítania, najväčšom stredoeurópskom literárnom festivale.

V roku v 2022 jej vyšiel súbor troch noviel *Sápufuglinn* (Mydlový vtáčik). V názve knihy je ukryté spojenie krehkosti, čistoty aj nestálosti. Citlivo balansuje medzi intimitou a fantáziou, siaha do netušených vrstiev ľudskej psychiky. Témy túžby, mocenských vzťahov aj premenlivej identity sú posilnené hrou s časom a fantáziou. Pomáhajú jej tak vytvoriť intenzívnu, vťahujúcu atmosféru.

V roku 2024 bola nominovaná na Cenu Európskej únie za literatúru (EURL).

Artforum

*Izba
v inom svete*

Vydanie knihy z verejných zdrojov
podporil Fond na podporu umenia

u. fond
na podporu
umenia

Preklad formou štipendia
podporil z verejných zdrojov
Fond na podporu umenia

u. fond
na podporu
umenia

This book has been translated
with a financial support from:

ICELANDIC LITERATURE CENTER

María Elísabet Bragadóttir
Herbergi í öðrum heimi

© **María Elísabet Bragadóttir**, 2020

Published by agreement with

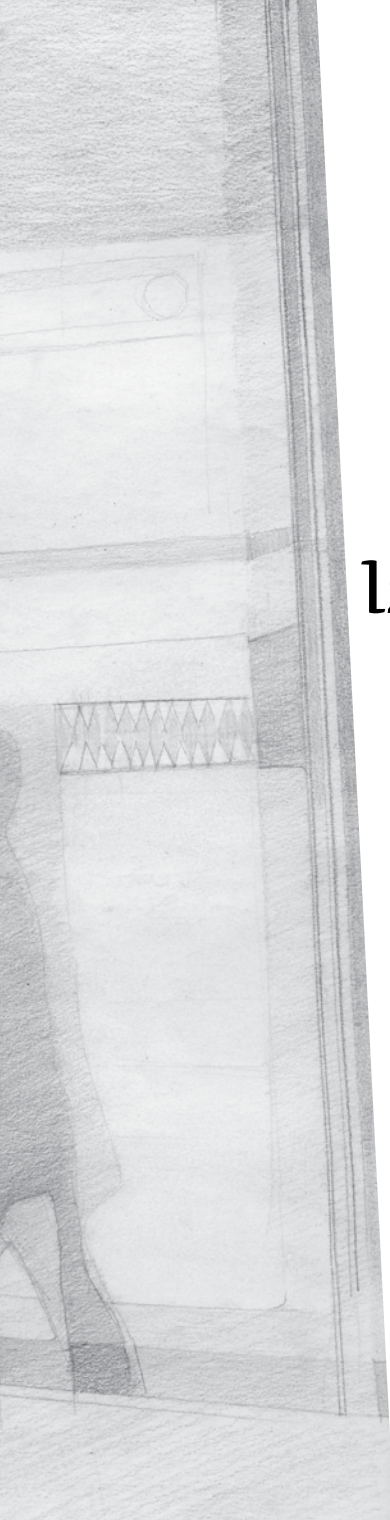
Copenhagen Literary Agency ApS, Copenhagen

Translation © Zuzana Stankovitsová, 2025

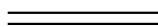
Cover illustration © Veronika Rónaiová, 2025

Design & Layout © Mária Rojko, 2025

Slovak edition © Artforum, 2025

*María Elísabet
Bragadóttir*

Izba v inom
svete

Self-made

Ležala som oblečená v prázdnej vani a už-už som zaspávala, keď zrazu zazvonil mobil. Zaváhala som, keď som si všimla, že je to mama, neznášam s ňou hovoriť po telefóne.

Ako dopadol brunch, spýtala sa mama, keď som zodvihla. Znela vždy lenivo.

Zavolám ti neskôr, dobre? Upratujem.

Ach, vždy si taká..., povedala a odmlčala sa.

Vždy som taká?

Nikdy nedokončovala vety. Presne preto som s ňou neznášala telefonovať.

Mami? Vždy taká čo? Usilovná? Mami!

Zdalo sa mi, že otočila kohútikom. Možno si napúšťala vaňu. Mama bola neustále doma a odkedy sa pamätám, zrejme odkedy umrel otec, sa necítila veľmi dobre. Ešte nemala ani len päťdesiat, no žila životom oveľa staršej ženy, životom, ktorý sa mi zdal tragický a fádny. Domov môjho detstva sa vyznačoval stagnáciou a nehybnosťou. Roky rokúce nesvietila lampa nad vchodovými dverami, lebo mama sa nevedela odhodlať vymeniť žiarovku. Skrátka som nikdy nevidela, že by sa mama pustila do akýchkoľvek obnov. Nikdy nevymaľovala, nikdy nepovesila nové obrazy, nikdy nevymenila jediná vec. Dokonca aj aloa vera v kúpeľni, prastará opacha, tam bola, odkedy sa pamätám. U nás doma sa nič nemenilo, kým som to neiniciovala ja. Čím som bola staršia, tým jasnejšia a otrasnejšia mi pripadala mamina nečinnosť a o to tvrdohlavejšie som odmietala zakročiť.

Mamu veľmi zasiahlo, keď som sa odsťahovala z domu. Zdalo sa mi, že v dôsledku toho starla ešte rýchlejšie. Úplne

prestala variť a jedla už len hotové jedlá zohriate v mikrovlnke. Keď som jej založila účet na Netflixu, začala celé večery tráviť pred televízorom. Neskutočne mi to liezlo na nervy, ale na druhej strane mi jej bolo aj ľúto. Nemyslím si však, že som voči mame zatrpknutejšia než iné dvadsiatničky. Len tak priemerne zatrpknutá. Keď sa moje kamarátky sťažovali na rodičov, priložila som polienko do ohňa, no dávala som si pozor, aby som nemala tú najmizernejšiu mamu. Napríklad som s úškrnom povedala: No fakt, pozrite. Mama je proste miláčik a ukázala im, koľkokrát mi mama volala, volala totiž veľmi často. Tvárila som sa, že to beriem s humorom a na jej telefonátoch mi záleží. Tvárila som sa, že mama takto prejavuje starostlivosť, a nikdy som nenaznačila, že na našom vzťahu je čosi bizarné, hoci som si to v skutočnosti myslela. Volala mi zhruba desaťkrát denne. Keď sa rozžiaril displej a objavilo sa na ňom jej meno, završila som mala chuť vyskočiť z najbližšieho okna, kamarátkam som sa však s týmito pocitmi nezverila. Považovala som to za prejav slabosti a obávala som sa, že zlý vzťah s mamou mi podkope imidž. Zároveň som si pripomínala, že dokázať mamu akceptovať takú, aká je, je známkou vyspelosti. Okrem toho som medzi nami chcela vytvoriť určitý odstup. Boli sme dve dospelé osoby, nie nerozdeliteľná entita.

Nazývať mamu v prítomnosti ostatných miláčikom bol tým pádom pokus vymaniť sa z detstva, z ktorého, ako sa mi občas zdalo, ma mama púšťala len nerada. Keď som vyrastala, mama sa o mňa neustále strachovala. V jej očiach som mnohokrát len o vlások unikla smrteľnej hrozbe a moje bezpečie nikdy nesmelo byť vystavené riziku. Zašlo to tak ďaleko, že keď som sa čo i len posťažovala na rastové bolesti, zavolať do školy, že som chorá. Keď sa mi nechcelo cvičiť na klavíri, pohľadila ma po líci a bez námietok mi dovolila prestať chodiť na hodiny hudby. Vychovávala ma v nežnej nedisciplinovanosti. Mama chcela zabezpečiť, aby som nemusela prechádzať hrozivými temnými údoliami, lenže potom chýbali aj

vrcholy, ktoré by som mohla zdolávať. V skutočnosti bola jej prílišná ochrana len zanedbávaním prevráteným naruby.

Do takýchto detailov som síce nezachádzala, keď som svoj vzťah s mamou preberala s Finnbogim, no zverila som sa mu so všetkým, čo som sa dovtedy ani za nič neodvážila pred nikým iným priznať. Ešte sme spolu boli len krátko, keď som mu povedala, že mama je tak trochu chuderka. Naznačila som tiež, že na mňa v detstve nekládla vysoké nároky a zároveň odo mňa zrejme ani nemala veľké očakávania. Podľa mňa vlastne nebola prísna ani sama k sebe a nikdy nebola veľmi ctižiadostivá. Viac som mu nemusela vysvetľovať. Úplne to stačilo, aby pochopil, kam mám namierené, a jeho reakciou bolo, že ma zasypal chválou. Vyhlásil, že som *self-made*. To bol jeden z prvých okamihov, keď som v hrudi pocítila ten mäkký rozruch – zaľúbenosť.

Mama sa v telefóne zhlboka nadýchla, akoby zbierala sily dokončiť vetu. Naskočila mi husia koža, tak strašne mi to liezlo na nervy.

Mami, mami, spojenie je nejaké blbé, zavolám ti neskôr, pá.
Počkaj, zastonala mama. Čo si podávala?

Prečo to chceš vedieť práve teraz? Nepočká to? Nechápeš, že mám veľa práce? Hostia práve odišli. Mám plné ruky tanierov, povedala som unavene a mierne som nadvihla panvu zo dna vane. Tvrdý podklad mi už začínal otláčať plochý zadok, v poslednom čase som trochu schudla. Na kachličkovej dlážke stála poloprázdna fľaša šumivého vína. Premýšľala som, či víno vydrží v chladničke, ak do hrdla napchám zrolovanú servítku. Pravdepodobne. Ale vlastne fľaša bola príliš objemná na to, aby sa zmestila do dverí chladničky. Musela som ju vypiť alebo zvyšok vyliať. Mama v telefóne mlčala.

Podávala som palacinky, odvetila som napokon. Práve odkladám zvyšky do krabičky.

Palacinky, spýtala sa mama zarazene. Piekla si ich na panvici po babičke alebo má Finnbogi vlastnú?

Nie, mami, odvetila som mdlo a vysvetlila som, že na brunchi sa obvykle podávajú americké palacinky, nie európske, a na tie stačí obyčajná panvica.

So zatvorenými očami som si predstavila jedálenský stôl a v duchu som naň poukladala zvyšky jedla. Predstavila som si prázdny tanier od palacínok zamazaný sirupom, veľkú misu s poobieranými hroznovými stonkami plávajúcimi na jej dne vo vode, pol bochníka chleba na opotrebovanej doske na krájanie, džbán so zvyškami pomarančového džúsu a mazľavé kusy melóna v mise. Bola to odpudivá a smutná predstava, no istým spôsobom na mňa pôsobila aj upokojujúco.

Mama mi často chválila nápaditosť pri varení, ale vlastne onemela od úžasu aj pri tých najobyčajnejších jedlách. Občas mi to dobre padlo, no zároveň mi to pripomínalo, ako zle sa mama starala sama o seba. Mala som síce dojem, že jej nezáujem o varenie sa vekom zhoršuje, ale ani v detstve sa o moju stravu priveľmi nestarala, mojou jedinou predstavou o dochucovaní boli kečup a kokteilová omáčka. S blížiacimi sa prelomovými rokmi puberty som si čoraz jasnejšie uvedomovala, ako fádne sa s mamou stravujeme. V piatej triede som bola jediná zo spolužiačok, ktorá nevedela, čo je sushi. Cestou na obed po veľkej prestávke som odhalila, aké sme s mamou neokrôchané. Mnohé z mojich spolužiačok si namiesto krabičky na olovrant nosili vkusné malé taštičky. Boli v móde. Ja som si nosila chlieb s maslom a syrom, šmýkal sa v krabičke od zmrzliny. Pohľad mi padol do tašky dievčaťa sediaceho vedľa mňa.

Ty si ešte nikdy neochutnala nigiri, spýtala sa zvonivým hlasom, keď videla, ako som vyvalila oči. Lesklé vlasy mala po stranách vkusne pripnuté širokými sponkami. Oči jej žiarili svetáckym intelektom a radosťou zo života.

Čo je nigiri?

Ryža s kúskom lososa. Nikdy si s mamou nebola v reštaurácii?

Určite nemala v úmysle byť zlomyseľná, bola len zvedavá, neskôr som však počula, ako si o tom ostatné dievčatá šepkajú.

Podelila som sa o túto tragikomickú spomienku z detstva s Finnbogim. Zdalo sa mi, že sa mu môžem bez ostychu posťažovať na akúkoľvek maličkosť bez toho, aby to niečo vypovedalo o mojej povahe. S Finnbogim som po prvý raz mala pocit, že svoje detstvo nenosím napísané na čele a ľudia vidia, že s mamou nezdielame pohľad na svet ani prístup k životu. Uvedomila som si, že mdlý a ustráchaný matkin prístup k životu ma nedefinuje. Finnbogi vyhlásil, že sa zalúbil do mojej podnikavosti. Aj ja som sa zalúbila do jeho podnikavosti. Obaja sme boli zalúbení do podnikavosti. Nech to znie akoľkoľvek vzletne, láska vyslobodila z okov moje skutočné ja. S Finnbogim sa mi podarilo stať sa sama sebou a potvrdiť si, čo som dlho tušila: Že som očarujúca, podnikavá a *self-made*. Urobila som tak prvý krok do nového života.

Finnbogiho rodina bola presne ako on, plná života a zdravej ctižiadostivosti. Keď som ich spoznala, akoby som sa po detstve strávenom s mamou pod hladinou konečne dostala ku kyslíku. Na Finnbogim bolo znáť, že všetci okolo neho mali od neho vždy vysoké očakávania, všetky cesty mali byť preňho schodné. A tak vnímal aj on mňa, akoby sme boli z rovnakého cesta a tiež som mala cieľiť vysoko. Bol najmladším dieťaťom a jediným synom zohraných rodičov a mal dve krásne dlhonohé staršie sestry. Obe ho zbožňovali a ich deti sa strýkovi pletli pod nohy a štverali sa mu na pleciah, len čo prišiel na návštevu. Jeho sestry ku mne nepristupovali s nedôverou, práve naopak, začlenili ma do rodiny milými príležitostnými darmi, napríklad ručne vyrábaným mydlom či drahými vonnými sviečkami.

Prstom na nohe som strčila do sviečky, ktorú som od nich dostala, stála nebezpečne blízko okraja vane. Na povrchu vosku sa nazbierala vrstvička prachu, pretože som si sviečku šetrila. Napadlo mi ju zapáliť. Mala by prekryť pach zvratkov.

Pohľad mi padol na stropnú lampu a všimla som si, že matné tienidlo je plné mŕtvych múch. Mala by som kryt zložiť a mŕtvoly spláchnuť do záchoda. To mi pripomenulo bioodpad, ktorý už bol preplnený až nad okraj.

Mama ma trpezlivo počúvala, kým som rečnila a opisovala pohostenie. Povedala som jej, že som pripravila domáci hummus.

Musíš prestať kupovať polotovary, mami. Ak si hummus pripravíš sama, nebudeš v ňom mať žiadne nezdravé prídavné látky. Veď si si tak pochvaľovala hummus, čo som ti dala pred pár dňami. Pamätáš? Nechcelo sa ti veriť, že v ňom je len cícer. Presne ako kelové pesto, ktoré som robila minule, tiež si nechcela veriť, že kel môže byť taký chutný. Vieš, mami, ide len o to trochu sa vzchopiť. Pripravila som aj mimosy a deti dostali pomarančový džús. Dali si len chlieb a potom si ľahli na gauč s tabletom. Fakt sa to veľmi vydarilo, povedala som a zopakovala, že sa mi teraz naozaj nehodí telefonovať. Potrebovala som pokračovať v upratovaní. Vysypať smeti. Pripomenula som jej, že triedime bioodpad, ktorý treba každý deň vyniesť.

Musíš si zaobstarať kôš na bioodpad, mami. Väčšina ľudí v tvojom veku už dávno triedi, povedala som. Potom som podotkla, že pri poslednej návšteve u nej pred pár dňami som si všimla, aké má hrozne špinavé okná. Nezaškodilo by ich umyť, aby dnu preniklo viac jarného slnka. Je naozaj nechutné, keď sú okná od špiny úplne matné, dodala som. Každopádne. Poobede sa s Finnbogin chystáme na Helgafell. Cez víkend radi vyrazíme na kopec, ak je predpoveď počasia dobrá.

Vy ste teda..., začala mama, vzápätí sa zháčila a potom pokračovala: Ty si teda... a vtedy som jej skočila do reči.

Áno, usilovná. Viem.

Počkaj..., vetu nedokončila, začala novú: Je tam Finnbogi s tebou?

Pootvorila som oči a pred sebou som zbadala fľašu šumivého vína, z ktorej som pila sama. Finnbogi šumivé víno

priveľmi neobľuboval. Mama nemala slov, keď som jej povedala, že si Finnbogi varí vlastné pivo, zdalo sa jej to také neobvyklé. Na čas ho totiž posadlo udržateľné varenie, presne ako mnoho iných mužov jeho generácie: kváskový chlieb, kyslá kapusta a tmavé pivo s výraznou chuťou.

Skočil do obchodu, odvetila som.

Nuž, ja idem dokončiť...

Kúpeľ, spýtala som sa.

Áno. Ale počkaj chvíľu...

Dobre, mami, dopovieš to na budúci rok. Ozvem sa ti, povedala som a položila. Bola som taká hrozne unavená. Zakrátko som vo vani zaspala.

Predchádzajúci večer sme s Finnbogim ležali každý vo svojom kúte pohovky a zavše sme jeden druhému dolievali červené víno. Ani jeden z nás nemal veľmi čo povedať a obaja sme sa dívali do mobilov. Snažila som sa ho presvedčiť, aby brunch zrušil.

Čo keby sme proste pozvali tvojich rodičov na návštevu neskôr cez týždeň? Je mi akosi nevoľno. Naozaj by bolo absurdné ten brunch zrušiť?

Môj návrh sa ho dotkol, palcom podráždene zamkol displej mobilu a ublíženým hlasom mi odvetil:

Áno, vlastne by to bolo absurdné. Už som ti povedal, že neprichádza do úvahy ho teraz rušiť. Na poslednú chvíľu.

Dobre, ja viem, ja viem, ja viem. Keď mne skrátka nejak nie je dobre. Neviem, či všetok ten rozruch vydržím. Pravdu povediac si myslím, že na mňa niečo lezie, vyhlásila som a podala mu pohár, aby mi dolial víno.

Tesne pred spaním som sa napokon zmierila s tým, že brunch sa konať bude, a mlčky sme si vyčistili zuby sfarbené od červeného vína. Uprostred noci som sa prebudila a potichu som sa rozľnúkala. Nedokázala som si pomôcť. Po chvíli vzlyky prerušil rozospatý Finnbogiho hlas a hoci ma oslovil

láska moja, cítila som, že oči má zatvorené, jeho telo spalo. Zakliesnila som sa mu pod pazuchu a otočila k nemu tvár zmáčanú slzami.

Finnbogi, cítim sa tak krehko, plakala som potichu. Finnbogi, je mi zle. Hlas som mala tenký, slabý a zdrvený neoblomnou nočnou tmou. Ššš, tíšil ma a pobozkal ma na zátylok.

No tak, láska moja. No tak, šepkal.

Nežnosti ma trochu upokojili, no telom mi stále lomcoval tichý plač. Finnbogi ma naďalej utešoval, vôbec sa ma však nespýtal, čo sa stalo. V skutočnosti spal, šiel na autopilota a ja som cítila, ako sa ma zmocňuje osamelosť. Chcela som, aby mi povedal niečo pekné, aby som nebola taká opustená, aby ma pochválil, požiadal o ruku alebo niečo podobné. Chcela som, aby mi povedal, že všetko zvládnem a že pre neho som splneným snom, náplňou života. Cítila by som sa lepšie, aj keby sa so mnou pokúsil vyspať, hoci som na to sama nemala chuť.

Musíme..., začala som zastretým hlasom, ktorý však zanikol v tichom vzlyku. Finnbogi pravidelne a zhlboka dýchal. Podarilo sa mi plač ovládnuť a udržať ho v prijateľných medziach, aby som mu mohla smokliť s tvárou pritisnutou na jeho krk.

Ach, Finnbogi. Ach, môj milovaný Finnbogi. Musíme ten brunch zrušiť. Prosím ťa. Prosím ťa.

Sprvu neprichádzala žiadna odpoveď, no vzápätí sa ticho zmenilo a prenikavo oťaželo. Finnbogi už nespál, iba nehybne a strnulo ležal. Odrazu sa posadil a nohy spustil cez okraj posteľe. Otočil sa mi chrbtom a pomaly, nahnevane si mädlil tvár.

Znovu som zo seba vyjachtala, nosovým hlasom, opuchnutá a krehká, že je nevyhnutné brunch zrušiť.

Neprichádza do úvahy, odsekol po chvíli ticha. Odvetila som, že sa bojím a úpenlivo som prosívala: Prosím ťa, prosím ťa, prosím ťa. Urob to pre mňa!

Posmrkávajúc som za ním načiahla ruku, no bol príliš ďaleko. Mala som pocit, akoby som sa celá scvrkla. Túžila som

len po tom, aby videl, aká som drobná a citlivá. Dokonca ani moja koža už neplnila svoju úlohu, bola ako vlhké noviny, ktoré sa pri najmenšom tlaku môžu roztrhnúť. Chcela som, aby mi Finnbogi dovolil vliezť mu do dlane, aby si ma priložil k perám a uložil do bezpečného úkrytu v sebe. Povzdychol si, so sklonenou hlavou jeho hlas znel tlmene a bol v ňom náznak unaveného pohrdania.

Si taká infantilná, chceš, aby som ťa utešoval ako malé dieťa.

Nahlas som sa rozplakala a ľahla si do stabilizovanej polohy. Napokon si Finnbogi ľahol za mňa ako veľká lyžica. Svoje slová vzal späť.

Prepáč, láska moja, nemyslel som to tak. No tak, miláčik, povedal a objímal ma, pričom ma mechanicky hladkal po chudej ruke v rytme mojich vzlykov, kým som sa nevyčerpala a nezaspala som.

Keď som sa prebudila, už svitol nový deň a mne sa všetko zdalo iné. V rannom svetle som si uvedomila, akú zvláštnu a nespútanú stránku vo mne noc vyvolala. Pociťovala som nejasnú hanbu a odpor sama voči sebe. Ešte než som otvorila oči, ucítila som, ako sa iné bdelé vedomie obtiera o to moje a vedela som, že sa na mňa Finnbogi díva. Sedel na kraji posteľe s vlasmi mokkými po sprche a trpezlivo sledoval, ako si z očí utieram karpiny a jazykom pomaly prechádzam po úplne vysušenej spodnej pere. Keď som otvorila ústa, ozvalo sa tlmené mľasknutie, ktoré sa protivilo dokonca aj mne. Rukou vklzol pod perinu a dobrosrdečne mi stisol stehno.

Dobré ráno.

Koľko je hodín, spýtala som sa.

Trištvrte na desať.

Som chorá.

Nie, miláčik. Nie si chorá.

Myslím, že som dosť chorá. Včera ma bolelo brucho, len som ti to nepovedala. Hlas som mala suchý ako piesok, akoby

sa mi priam drobil na prach. Pozbierala som posledné zvyšky síl a pomaly som sa vytiahla do sedu.

Čo keby sme tvojich rodičov pozvali na večeru niekedy cez týždeň?

Otočil sa mi chrbtom, natiahol si džínsy a zapol opasok. Nemyslím, že je dobrý nápad prijímať hostí, keď som chorá, pokračovala som.

Finnbogi rázne odvetil, že je to preňho veľmi dôležité a jeho rodičia aj sestry si nedeľu vyhradili na brunch.

Tvoju mamu vždy vítam s otvorenou náručou, vyhlásil. Odfrkla som a to ho rozhorčilo. Finnbogi nemal priveľa trpezlivosti, hoci zväčša nebol popudlivý.

Čo na tom záleží? Mama predsa nikdy nechodí na návštevu.

Vždy je tu vítaná, bolo by fajn, keby prišla. Neraz som navrhoval, aby sme ju pozvali na večeru, odvetil sucho, hoci si vôbec nespomínam, že by to niekedy navrhol.

Určite.

No tak, prestaň sa so mnou naťahovať, miláčik. Rozmýšľal som, že by bolo super urobiť k brunchu guak, navrhol. Prialo by som si, aby to slovo neskracoval. Prečo bolo také ťažké povedať guacamole? Dokonca by som aj prijala, keby si vymyslel nejaký hnusný preklad, nazval to avokádovým pyrė či kašou. Len nie guak.

No tak, vstávame, láska moja, vyhlásil a zľahka ma tľapol po holom stehne. Horko-ťažko som sa vysúkala z postele a oprela som sa o rám dverí s perinou ovinutou okolo tela ako večernými šatami bez ramienok. Hľadela som si do očí v zrkadle na chodbe, pohľad prázdny ako ryba. Rozhodla som sa, že sa dám dohromady. Finnbogi bol umytý a uhladený a vybehol do pekárne po chlieb. Poprosila som ho, aby sa zastavil v obchode a kúpil pomarančový džús, hrozno a melón. Nič ďalšie mi nenapadlo. Vyhlásil, že vezme avokádo na guak. Odvetila som, že sa vychystám a pustím sa do prípravy hummusu.